

5. Артамонов А. Н. Обжалование действий и решений органов расследования в досудебных стадиях российского уголовного процесса : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» [Электронный ресурс] / А. Н. Артамонов. – Омск, 2003. – 22 с. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=126892>
6. Дочия И. Р. Современные проблемы института судебной проверки жалоб на действия (бездействие) и решения должностных лиц органов предварительного расследования, прокурора : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / И. Р. Дочия. – М., 2009. – 33 с.
7. Летучих В. И. Конституционный принцип обжалования в досудебных стадиях советского уголовного процесса / В. И. Летучих. – Омск, 1981. – 68 с.
8. Химичева О. В. Судебный контроль за процессуальными действиями и оперативно-розыскными мероприятиями (досудебное производство) : учеб. пос. / О. В. Химичева. – М., 1998.
9. Беззубов С. И. Производство по уголовному делу в апелляционном суде: Проблемы теории, нормативного регулирования и правоприменительной практики : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. И. Беззубов. – Нижний Новгород, 2007. – 247 с.
10. Белобородов С. В. Принцип широкой свободы обжалования в уголовном судопроизводстве России : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. В. Белобородов. – Нижний Новгород, 2006. – 250 с.

УДК 346.9:347.942

Гаврилова А. А., НУ «ОЮА»

ЗОБРАЖУВАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ВИД ПИСЬМОВИХ ДОКАЗІВ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

На основі вивчення наукової літератури, нормативно-правових актів та судової практики автором надано визначення письмових доказів, приведено класифікацію за різними ознаками. В статті визначено місце письмових доказів в загальній класифікації доказів, відображено їх відмінності від інших доказів, проведено детальний аналіз вітчизняного законодавства з питань видів письмових доказів, які використовуються в господарському процесі.

На основе изучения научной литературы, нормативно-правовых актов и судебной практики автором дано определение письменных доказательств, приведена классификация по различным признакам. В статье определено

место письменных доказательств в общей классификации доказательств, отображено их отличие от других доказательств, проведен детальный анализ отечественного законодательства по вопросам типов письменных доказательств, которые используются в хозяйственном процессе.

Having studied scientific literature, regulatory acts and judiciary practice, the definition of written evidences has been given, they have been classified by various attributes. The Article determines the place of written evidences in general classification of evidences, their difference in contrast to other evidences is shown, the detailed analysis of national legislation on issues of written evidences types used in economic procedure has been performed.

В сучасних умовах в Україні у зв'язку із значним розвитком довірливих та позадовірливих відносин між суб'єктами господарської діяльності все частіше виникає необхідність судового захисту законних прав та інтересів.

Відповідно до вимог чинного законодавства обов'язок надання доказів необхідних для обґрунтування своєї позиції у суді покладається на зацікавлену сторону. При цьому існує ряд вимог, недотримання яких тягне за собою неприйняття наданих доказів судом.

Одним з видів письмових доказів в господарському процесі фактично виступає зображувальний документ, який в багатьох випадках міг би відігравати значну роль під час встановлення всіх фактичних обставин справи. Проте до теперішнього часу на законодавчому рівні не визначено ані засіб дослідження зображувальних документів, ані закріплено його у якості одного з видів письмових доказів.

Таким чином, на сьогоднішній день прийняття зображувальних документів у якості доказу не має для суду обов'язкового характеру та здійснюється виключно на розсуд конкретного складу суду.

На нашу думку, даними обставинами суттєвим чином обмежується право учасників судового процесу у господарському суді на захист своїх порушених або оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів.

Головним засобом вирішення даної проблеми має стати внесення відповідних змін до нормативно-правових актів діючого українського законодавства.

Актуальність теми дослідження обґрунтовується дійсною необхідністю вдосконалення чинного господарсько-процесуального законодавства з метою надання суб'єктам господарювання додаткових можливостей реалізовувати свої процесуальні права, як учасника судового процесу.

Мета дослідження являє собою всебічний та об'єктивний аналіз особливостей господарсько-процесуального регулювання питання залучення у якості доказу за справою зображувальних документів та їх оцінки.

Об'єктом дослідження є сукупність процесуальних дій, які мають місце під час надання, залучення та вивчення у якості доказу за справою зображувальних документів.

Предметом дослідження виступають правові норми, які регулюють порядок, умови та обмеження в наданні сторонами під час розгляду господарської справи доказів на підтвердження своєї позиції.

Наукова новизна дослідження складається в тому, що воно є одним з перших, присвячених правому врегулюванню питання розгляду зображувальних документів у якості виду письмових доказів в господарському процесі України.

Теоретичною та нормативною базою дослідження є положення Господарського кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про інформацію», відповідних Державних стандартів України та наукові дослідження О. І. Харитонової, С. В. Васильєва та Л. М. Ніколенко, А. С. Козлова, М. Ф. Малікова та ін.

Чинною редакцією ГПК України визначено, що доказами у справі визнаються будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність обставин, на яких ґрунтуються вимоги сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

В свою чергу ст. 32 ГПК України визначено виключний перелік видів доказів, які приймаються до уваги судами під час розгляду справи, а саме: письмові, речові докази, висновки експертів та пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі.

В той же час згідно до ст. 36 ГПК України письмовими доказами визнаються документи і матеріали, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Проте, ані зі змісту ст. 36 ГПК України, ані зі змісту інших статей не впливає чітке визначення поняття «письмовий доказ», адже наведена дефініція швидше відноситься до переліку джерел з яких ці докази можуть походити. Під час аналізу актуальної судової практики можна побачити, що частіше за все в даній ролі виступають акти, довідки, листи, накази, договори, накладі тощо.

У зв'язку з тим, що у чинному господарському процесуальному законодавстві фактично відсутнє чітке та конкретне визначення поняття «письмовий доказ» вважаю за необхідне спочатку визначити всі його ознаки.

Перш за все згідно точки зору всіх науковців – теоретиків такою ознакою є дані про факти, які закріплені в об'єктивній формі на одній з форм фізичних носіїв інформації;

По-друге, слід зазначити таку ознаку, як закріплення людиною на носії відомостей про факти за допомогою певних знаків;

По-третє, ознакою є безпосередній зв'язок вищевказаних відомостей з фактами, які мають доказову силу, тобто безпосередньо мають вплив на фактичне вирішення конкретної господарської справи судом.

Четвертою ознакою, яка має досить спірний характер, є обов'язкове створення письмових доказів саме особами, які не займають процесуального положення ані сторони за справою, ані третьої особи, ані експерта.

Вважаю, що остання ознака не може бути включена до наведеного переліку. Адже в такому разі письмові докази у виді розрахунків та інших документів, які готуються безпосередньо однією з сторін процесу під час розгляду справи, не можна було б долучати до матеріалів справи. А це було б порушенням норм чинного процесуального законодавства.

В той же час такі зображувальні документи, як схеми, плани, креслення, карти, хоча й відповідають всім наведеним ознакам, господарськими судами України приймаються при розгляді справи лише у виді додатків до протоколів процесуальних дій. Тобто вони не розглядаються, як самостійні письмові докази.

Підставою для цього є невизначеність діючим господарським процесуальним законодавством статусу, головних ознак, порядку їх представлення та дослідження.

Крім того обґрунтованим вбачається наступне питання. У разі прийняття вищезазначених документів господарським судом у якості самостійних доказів найбільш правильним буде їх визначення у якості нового виду доказів або одного з вже існуючих видів?

Для відповіді на таке питання перш за все необхідно визначити природу даного типу документів.

Так відповідно до змісту ст. 27 Закону України № N 2657-XII «Про інформацію» від 02.10.2002 р. документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі;

В свою чергу п. 3.26 розділу 3 Державного стандарту України 2732:2004 чинного від 01.07.2005 р. визначено, що зображувальний документ – це документ, зміст якого зафіксовано у вигляді точного, зменшеного, збільшеного або формалізованого відображення зовнішніх характеристик реального чи уявного об'єкта за допомогою малювання, креслення, графіки, фотографії, кінематографії, відеозапису.

Незважаючи на свою форму зображувальні документи на мою думку відносяться саме до письмових, а не речових доказів. Підстави,

які не дозволяють вважати зображувальні документи речовими доказами мають наступний характер.

Так під час аналізу письмових доказів ми отримуємо необхідні нам дані саме зі змісту речі, наприклад тексту викладеного на аркуші паперу [4, 168]. Коли ж доказ має вигляд речі, яка зберегла на собі сліди певних явищ, то він відноситься до речових доказів. Крім того, речові докази підтверджуються ті чи інші обставини справи своїм місцезнаходженням, зовнішнім виглядом, внутрішніми якостями, особливими прикметами чи будь-якими іншими слідами, які на них збереглися.

Таким чином, саме до письмових доказів необхідно відносити зображувальні документи, які містять інформацію, що підтверджує наявність або відсутність певних обставин. Ці обставини повинні мати значення для розгляду господарської справи та бути дослідженими та отриманими у порядку визначеному чинним процесуальним законодавством.

Правильність даної точки зору також підтверджує тим, що зображувальні документи, так само як і письмові докази, в процесі їх створення проходять ті й самі етапи.

Теорія судових доказів та доказування визначає ці стадії наступним чином:

1. Сприйняття суб'єктом інформації, яка стосується навколишньої дійсності;
2. Обробка цих даних та збереження їх у корі головного мозку;
3. Перенос таких даних на предмет або фізичний носій з метою закріплення;
4. Передання закріплених даних;
5. Їх зберігання разом із предметом на якому вони закріплювалися [3, 45].

В той же час у зв'язку із обґрунтованістю віднесення зображувальних документів до письмових доказів, вважаю за необхідне відокремити два види письмових доказів: текстові та зображувальні документи.

Так, п. 3.22 розділу 3 Державного стандарту України 2732:2004 чинного від 01.07.2005 р. визначено, що текстовий документ – Документ, зміст якого – мовна інформація зафіксована будь-яким типом письма або певною системою звукозаписування.

Вказане поняття є загальним до понять письмового та рукописного документу, адже містить усі їх ознаки.

Таким чином, для зображувальних та текстових документів є загальні ознаки – збереження та передання інформації в своєму змісті, а також відмінність – засіб закріплення даної інформації (шляхом нанесення зображення або друкування/написання певного тексту).

Необхідність виділення зображувальних документів в самостійний вид письмових доказів має наступні підстави:

1. Відмінний від текстових документів спосіб дослідження даного виду письмових доказів.

Так текстовий документ досліджується шляхом прочитання та оголошення у судовому засіданні, а зображувальних документів – візуального сприйняття та надання для ознайомлення усім сторонам за справою.

2. Можливість додаткового поділу зображувальних документів на типи за їх формою.

На відміну від текстових документів, які зазвичай поділяються лише на оригінали та копії, офіційні та неофіційні документи, документи, які створювалися вручну та за допомогою технічних засобів, зображувальні документи можна додатково поділити на графічні та художні документи.

Графічні документи в даному випадку будуть відображати інформацію щодо конкретного об'єкта, засновану шляхом малювання з урахуванням специфічних засобів та виразних здібностей. До них будуть відноситися схеми, плани, графіки.

Художні документи, в свою чергу, відображають певні відомості про об'єкт у об'ємному вигляді з точки зору абстрактного естетичного ідеалу шляхом нанесення ліній, зазвичай з використанням кольору, тобто малюнки, ескізи, фотографії.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що зображувальні документи можуть виступати у якості письмових доказів виключно за наявності таких ознак:

1. Вони містять відомості, які мають безпосереднє значення для розгляду та вирішення конкретної судової справи. Тобто вони прямо чи опосередковано мають підтверджувати ті чи інші обставини справи, що розглядається.

2. Відомості будуть сприйматися людиною з суті зображення, яке міститься на такому документі. В разі, коли суд та сторони за справою не можуть достовірно з'ясувати зміст документу, має бути проведена відповідна експертиза або залучено до розгляду справи експерта.

3. Отримання та дослідження зображувального документу з урахуванням всіх вимог чинного господарського процесуального законодавства. З огляду на той факт, що на теперішній час чине законодавство не регламентує спосіб вивчення даного виду доказів, мають бути внесені відповідні зміни з метою ліквідації даного пробілу.

4. Інформація зображена на такому документі може існувати як у матеріальній, так і у електронній формі;

5. Існує безпосередня можливість перетворення такого документу з електронної форми в матеріальну, тобто для безпосереднього дослідження та ознайомлення усіма сторонами за справою під час судового засідання.

Такі ознаки скоріше носять характер вимог, які є загальноприйнятими та закріпленими у правилах судочинства стосовно безпосереднього вивчення складом господарського суду інформації закріпленої в тому чи іншому доказі.

На підставі викладеного можна запропонувати викласти поняття «письмового доказу» у ч. 1ст. 36 ГПК України наступним чином: «Письмовими доказами є відомості про обставини, які мають значення для всебічного розгляду та правильного вирішення спору. Ці відомості мають походити зі змісту тексту або зображення, закріплені на фізичних носіях будь-якого типу: діловій кореспонденції, договорах, угодах, довідках, актах, схемах, кресленнях, планах, фотографіях, малюнках та інших документах. Вказані документи можуть бути отримані за допомогою факсимільних, електронних та будь-яких інших засобів зв'язку, що дозволяють встановити його достовірність».

Існуюча розбіжність між усталеним науковим поняттям «письмового доказу» та тим, що пропонується до внесення у діючий Господарський процесуальний кодекс не носять принципового характеру. Така відмінність обумовлена виключно необхідністю надання максимально чіткого та розгорнутого поняття для полегшення його розуміння сторонами за справою та використання під час розгляду господарських спорів на практиці.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України, прийнятий 6 листопада 1991 року за № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6, Ст. 56.
2. Про інформацію : Закон України, прийнятий 22 жовтня 1992 року за № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
3. Козлов А. С. Понятие доказательств в арбитражном процессе / А. С. Козлов. – Иркутск, 1980.
4. Маликов М. Ф. Оценка доказательств в правоприминительной деятельности / М. Ф. Маликов. – Уфа, 1984.
5. Господарський процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. О. І. Харитонової. – К., 2006.
6. Васильєв С. В. Доказування та докази у господарському процесі України : монографія / С. В. Васильєв, Л. М. Ніколенко. – Харків, 2004.